

activity in an inclusive educational environment]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Drohobych. Vydavnychiy dim «Helvetyka». Vyp. 49. Tom 2. S. 163–170. [in Ukrainian].

9. Fihol, N.A. (2020). Inkliuzyvna kompetentnist pedahoha: teoretychnyi aspekt [Inclusive competence of a teacher: theoretical aspect]. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. Vyp. 77. S. 201. [in Ukrainian].

УДК 376.1-056.37

Лариса Сухарєва,

аспірантка Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
e-mail: mega_larisa21@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-0376-6564>

Larysa Sukharieva,

graduate student, Mykola Yarmachenko Institute
of Special Pedagogy and Psychology
of the National Academy of educational sciences of Ukraine

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
вул. Берлінського, 9, м. Київ, Україна, 04060

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology,
9, Berlinsky Str., Kyiv, Ukraine, 04060

РОБОТА ПЕДАГОГІВ НРЦ І СПЕЦІАЛЬНИХ ШКІЛ З ДІТЬМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В ОНЛАЙН-РЕЖИМІ

ONLINE WORK OF TEACHERS OF NRC AND SPECIAL SCHOOLS WITH CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES DURING MARTIAL LAW

Анотація. Статтю присвячено аналізу роботи педагогів НРЦ і спеціальних шкіл з дітьми з інтелектуальними порушеннями в умовах воєнного стану в онлайн-режимі. **Метою статті є**

розгляд особливостей роботи педагогів НРЦ та спеціальних шкіл з дітьми з інтелектуальними порушеннями під час воєнного стану в онлайн-режимі. **Методи дослідження:** аналіз наукової літератури для визначення основних понять дослідження; узагальнення наукових положень щодо дослідження роботи педагогів з дітьми з інтелектуальними порушеннями; метод синтезу щодо розгляду особливостей роботи педагогів НРЦ та спеціальних шкіл з дітьми з інтелектуальними порушеннями під час воєнного стану в онлайн-режимі. **Результати.** Дослідження показало, що робота педагогів НРЦ та спеціальних шкіл з дітьми з інтелектуальними порушеннями під час воєнного стану в онлайн-режимі є складним і багатограним процесом, який враховує численні фактори. Зазначено, що під час проведення занять в дистанційному режимі педагоги активно впроваджують та використовують інформаційно-комунікаційні технології. Визначено головну мету навчання, соціалізації та соціально-трудової адаптації дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, а саме: забезпечення сприятливих умов для максимально можливого інтелектуального, духовного, фізичного, соціального розвитку кожної дитини з урахуванням її особистих потреб та можливостей; відпрацювання адаптованих життєво необхідних умінь і навичок соціальної адаптації, що сприяє підготовці до самостійного (або в спеціально підтримуючих умовах) життя. Розглянуто основні напрями роботи педагогів, які вони впроваджують з допомогою ІКТ. Проаналізовано етапи роботи педагогів під час роботи з дітьми з ООП. Обґрунтовано методи та прийоми навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. **Висновки.** Педагоги повинні в своїй роботі дотримуватися індивідуального підходу до кожної дитини; створювати і підтримувати інклюзивне середовище; консультиватися з іншими фахівцями і активно залучати їх до навчання дітей з інтелектуальними порушеннями; забезпечувати психологічну підтримку для дітей з ООП та їхніх батьків; налагоджувати партнерство з батьками.

Ключові слова: діти з інтелектуальними порушеннями; онлайн-режим; воєнний стан; навчально-реабілітаційний центр; спеціальні школи; педагоги.

Abstract. The article is devoted to the analysis of the work of teachers of NRCs and special schools with children with intellectual disabilities under martial law in the online mode. **The purpose** of the article is to analyze the peculiarities of the work of teachers of NRCs and special schools with children with intellectual disabilities during martial law online. **Research methods:** analysis of scientific literature to define the basic concepts of the study; generalization of scientific provisions on the study of the work of teachers with children with intellectual disabilities; synthesis method to consider the peculiarities of the work of teachers of NRC and special schools with children with intellectual disabilities during martial law online. **Results.** The study has shown that the work of teachers of NRCs and special schools with children with intellectual disabilities during martial law online is a complex and multifaceted process that takes into account numerous factors. It is noted that

when conducting classes in the distance mode, teachers actively introduce and use information and communication technologies. The main goal of education, socialization and social and labor adaptation of children with intellectual disabilities is determined, namely: providing favorable conditions for the maximum possible intellectual, spiritual, physical, social development of each child, taking into account his or her personal needs and capabilities; development of adapted vital skills and social adaptation skills, which contributes to preparation for independent (or in specially supported conditions) life. The main directions of teachers' work, which they implement with the help of ICT, are considered. The stages of teachers' work when working with children with SEN are analyzed. The methods and techniques of teaching children with intellectual disabilities are substantiated. **Conclusions.** In their work, teachers should adhere to an individual approach to each child; create and maintain an inclusive environment; consult with other specialists and actively involve them in the education of children with intellectual disabilities; provide psychological support for children with SEN and their parents; establish a partnership with parents.

Key words: children with intellectual disabilities; online mode; martial law; educational and rehabilitation center; special schools; teachers.

Актуальність дослідження. В умовах воєнного стану навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в НРЦ і спеціальних школах відбувається в онлайн-режимі. Дітям, які мають такі порушення, потрібно більше часу для того, щоб адаптуватися та звикнути до навчання, яке відбувається з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Для дітей, які мають інтелектуальні порушення, онлайн-навчання проводиться на основі індивідуального підходу, до якого активно залучаються батьки здобувачів, адже для набуття необхідних компетентностей їм потрібна допомога та підтримка з боку дорослих. Не менш важливими є підготовка та робота педагогів, які повинні бути готовими до роботи з такими дітьми, особливо в дистанційному режимі. Саме тому актуальним сьогодні є дослідження напрямів та методів роботи педагогів НРЦ і спеціальних шкіл з дітьми з інтелектуальними порушеннями під час воєнного стану в онлайн-режимі.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій дав можливість визначити, що проблематика навчання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з інтелектуальними порушеннями в умовах воєнного стану, набуває більшої актуальності. Серед науковців, які займалися дослідженням даної проблематики,

– І. Єсікова (2024), Л. Прохоренко (2022), С. Стеблюк (2024), К. Тороп (2022), О. Чеботарьова (2022), Л. Якуба (2022), Н. Ярмоленко (2022).

Метою статті є розгляд особливостей роботи педагогів НРЦ та спеціальних шкіл з дітьми з інтелектуальними порушеннями під час воєнного стану в онлайн-режимі.

Результати дослідження. Педагоги, які працюють з дітьми з інтелектуальними порушеннями, стикаються з цілою низкою викликів, особливо в умовах воєнного стану, адже третій рік поспіль навчання відбувається в онлайн-режимі. Попри всі складнощі, які виникають, педагоги постійно вдосконалюють свою компетентність, вчать ся нового, професійно розвиваються, бо педагог є провідником дитини з ООП до соціуму.

Доречною є думка освітньої експертки Н. Байтемірової, яка зазначає, «що в умовах війни найбільше страждають діти з ООП, це залежить від погіршення психологічного стану дітей, неможливості отримання якісної освіти, втрат у вже здобутих навичок. Зважаючи, що це діти з ООП, для того, щоб навчання давало результат, робота з дітьми з ООП повинна проводитися щоденно і в середовищі комфортному та яке буде сприяти засвоєнню навчального матеріалу. Адже інклюзивне середовище та інклюзивна освіта є основою для соціальної адаптації та інтеграції дітей з ООП» (Єсікова, 2024; 21).

Для того, щоб у дітей з інтелектуальними порушеннями не було освітніх втрат і вони продовжували навчатися та розвиватися, третій рік поспіль вчителі працюють з ними в онлайн-режимі.

Педагоги, які працюють в НРЦ та спеціальних школах і викладають онлайн, у своїй роботі керуються такими нормативно-правовими документами: Законом України «Про освіту», Законом України «Про повну середню освіту», Законом України «Про дошкільну освіту», Законом України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»; Наказом МОН України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», Наказом МОН України «Про затвердження Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти», Наказом МОН України «Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції

психофізичного розвитку осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів освіти», Наказом МОН України «Про затвердження Типових штатних нормативів навчально-реабілітаційних центрів», Наказом МОН України «Про розширення бази реалізації інноваційного освітнього проекту на всеукраїнському рівні за темою «Організаційно-методичні умови діяльності інклюзивно-ресурсних центрів у періоди війни та повоєнного відродження» у вересні 2023 - грудні 2028 років та внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 05.01.2024 № 7»; Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про спеціальну школу» та «Положення про навчально-реабілітаційний центр»; Листом МОН України «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2024/2025 навчальному році»; Рекомендаціями МОН України «Щодо організації освітнього процесу у 2024/2025 році».

Під час проведення занять в дистанційному режимі педагоги активно впроваджують та використовують інформаційно-комунікаційні технології.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – це сукупність методів, виробничих процесів, програмних і технічних засобів, об'єднаних в технологічний ланцюжок, що забезпечує виконання інформаційних процесів з метою підвищення їх надійності та оперативності і зниження трудомісткості використання інформаційних ресурсів (Єсікова, 2024; 49).

Доречною є думка О. Будник (2020; 140-145) про те, що ІКТ в інклюзивному середовищі значно розширюють можливості дітей з інтелектуальними порушеннями, а саме:

- надають доступ до освітніх ресурсів як компенсаторного засобу у зручний для них час і місце для індивідуального навчання в домашніх умовах, у т. ч. з батьками (опікунами);

- допомагають виконувати завдання з урахуванням особливостей свого розвитку та власного темпу;

- за потреби можна здійснювати багаторазове повторення теоретичного чи практичного матеріалу;

- створюють умови для саморозвитку, комунікації онлайн;

- підвищують мотивацію навчання учнів, їх зацікавлення у навчанні;
- створюють можливості для пошуку різної навчальної інформації, обміну повідомленнями й мультимедійними даними тощо.

Головною метою навчання, соціалізації та соціально-трудової адаптації дітей з порушеннями інтелектуального розвитку різних рівнів є забезпечення сприятливих умов для максимально можливого інтелектуального, духовного, фізичного, соціального розвитку кожної дитини з урахуванням її особистих потреб та можливостей, відпрацювання адаптованих життєво необхідних умінь і навичок соціальної адаптації, що сприяє підготовці до самостійного (або в спеціально підтримуючих умовах) життя. Провідна роль у створенні сприятливого освітнього середовища означеної категорії належить якісному організаційно-педагогічному забезпеченню корекційно-розвивального освітнього середовища, реалізації сучасних освітніх корекційно-адаптаційних технологій навчання, інноваційних інформаційних та навчально-методичних матеріалів (Грицюк).

Основними завданнями, які педагоги повинні реалізовувати під час роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями в онлайн-режимі, є:

- орієнтація на зону найближчого розвитку дитини з опорою на збереження її особливостей;
- розвиток та формування практичних умінь і навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями;
- вдосконалення форм і методів роботи під час проведення занять;
- систематичне впровадження в роботу сучасних інновацій та ІКТ.

З допомогою ІКТ в онлайн-режимі педагоги працюють за такими напрямками:

1. Проводять уроки.
2. Складають корекційно-розвивальні програми та реалізують їх.
3. Консультують батьків.
4. Проводять моніторинг виконання завдань.
5. Підтримують постійний зворотній зв'язок.

6. Проходять онлайн-курси та постійно підвищують рівень своєї компетентності.

7. Розробляють навчально-методичне забезпечення.

8. Створюють онлайн-ігри та квести.

9. Залучають інших фахівців для консультування батьків.

10. Залучають батьків до діяльності, спрямованої на створення оптимальних умов для розвитку дітей.

У процесі навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в НРЦ та у спеціальних школах педагоги виконують поетапну роботу, а саме:

а) етап забезпечення зовнішніх сприятливих умов для проведення уроку та мотивації навчальної діяльності. Цей етап можна назвати мотиваційним, що створює позитивне ставлення до навчання;

б) орієнтаційний етап містить аналіз завдання, конкретне пояснення його виконання;

в) змістовно-операційний етап – забезпечує виділення системи сформованих знань, умінь, навичок, методів навчання;

г) стимулюючий етап передбачає допомогу учням, створення ситуації успіху;

д) оціночний етап – означає, що учні отримують інформацію про результати своєї роботи, оцінюють власні досягнення (Гаяш, 2023; 62).

Н. Коршунова (2021; 242-243) пише про те, що педагог у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями має володіти глибокими знаннями з фахових дисциплін, методики викладання навчальних предметів, високим рівнем майстерності в галузі навчально-виховної та розвивальної роботи. Тобто педагог повинен отримати не лише загальну професійну, а й фахову підготовку зі спеціальної педагогіки та психології.

Саме тому у своїй роботі педагоги НРЦ та спеціальних шкіл повинні використовувати спеціальні методи та прийоми навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, адже саме це сприятиме розвитку різноманітних форм мислення учнів з інтелектуальною недостатністю, зокрема словесно-логічного. До таких методів належать:

- доступність змісту навчального матеріалу;
- наочність змісту навчання;
- подача нового матеріалу невеликими порціями з урахуванням працездатності;
- періодична актуалізація вивченого матеріалу, постійне повторення;
- використання засобів розвитку пізнавальної активності та підтримки уваги;
- використання широкого арсеналу дидактичних, психокорекційних ігор і вправ (пізнавальних, сенсорних, рухових, комунікативно-мовленнєвих);
- позитивна оцінка навчальних досягнень і успіхів (Шевченко, 2020).

Доречною також є думка О. Шульженко (2024; 146), який зазначає, що в сучасних умовах буття педагоги в своїй роботі стикаються із низкою викликів, а саме:

1. Недостатня спеціалізована підготовка. Відсутність достатньої кількості програм підготовки, орієнтованих на роботу з дітьми з інтелектуальними порушеннями. Обмежена кількість практичних занять під час навчання в закладах вищої освіти, що не дає можливості отримати необхідний досвід до початку роботи.

2. Низька доступність ресурсів. Відсутність спеціалізованих навчальних матеріалів і ресурсів, адаптованих до потреб учнів із інтелектуальними порушеннями. Відсутність або недостатнє фінансування для придбання необхідних технологічних засобів навчання.

3. Проблеми інклюзивного навчання. Труднощі в інтеграції учнів із інтелектуальними порушеннями у звичайні класи через недостатню підготовленість вчителів. Необхідність адаптації навчальних програм, що вимагає додаткових зусиль і часу від педагогів.

4. Емоційне вигорання. Високий рівень стресу та емоційного навантаження, пов'язаний із роботою з дітьми з особливими освітніми потребами. Відсутність достатньої психологічної підтримки для вчителів, що може призводити до професійного вигорання.

5. Потреба в постійному професійному зростанні та розвитку. Необхідність постійного оновлення знань і навичок, оскільки методики та підходи в спеціальній освіті постійно розвиваються. Відсутність систематичних програм підвищення кваліфікації, що відповідають актуальним потребам вчителів.

Також потрібно пам'ятати про те, що ми живемо у сучасному світі, де кожної миті все оновлюється і змінюється, і для того, щоб педагоги НРЦ та спеціальних шкіл під час роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями в онлайн-режимі могли якісно працювати та забезпечували виконання всього вище перерахованого, їм потрібно постійно вдосконалювати свою професійно-інклюзивну компетентність.

Висновки. Отже, проведені дослідження показали те, що робота педагогів НРЦ та спеціальних шкіл з дітьми з інтелектуальними порушеннями під час воєнного стану в онлайн-режимі є складним і багатограним процесом, який враховує численні фактори. Проте, постійно підвищуючи свою компетентність та під час злагодженої роботи всього колективу, можливо досягнути високого рівня ефективності навчання дітей з ООП навіть в умовах воєнного стану в онлайн-режимі. Для цього педагоги повинні в своїй роботі дотримуватися індивідуального підходу до кожної дитини; створювати і підтримувати інклюзивне середовище; консультуватися з іншими фахівцями і активно залучати їх до навчання дітей з інтелектуальними порушеннями; забезпечувати психологічну підтримку для дітей з ООП та їхніх батьків; налагоджувати партнерство з батьками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єсікова, І. В. (2024). Дидактичні умови застосування ІКТ в інклюзивному освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти: дис. ... доктора філософії. Харків. 244 с.
2. Прохоренко, Л. І. (2022). Наука і освіта в умовах війни: інститут спеціальної педагогіки імені Миколи Ярмаченка НАПН України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. №4 (1). С. 1-6.

3. Стеблюк, С. В. (2024). Психолого-педагогічна готовність майбутніх фахівців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*. №5. С. 31-35.
4. Тороп, К., & Ярмола, Н. (2022). Діти з порушенням інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного навчання: проблеми та перспективи. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. №1 (21). С. 129-142.
5. Чеботарьова, О. В. (2022). Навчання та підтримка дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах війни: поради педагогам. *Особлива дитина: навчання і виховання*. №3 (107). С. 40-51.
6. Якуба, Л. С. (2024). Психолого-педагогічна підтримка дітей з інтелектуальними порушеннями та їх батьків під час війни. *Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет конференції з нагоди відзначення Дня науки 2022 в Україні*. Київ. 24 травня 2022 року. С. 245-247.
7. Будник, О. Б. (2020). Підготовка вчителя до розвитку цифрової грамотності учнів Нової української школи. *Освітні обрії*. № 1 (50). С. 140–145. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/obrii/article/view/4092>
8. Грицюк, Н. Технології навчання дітей з інтелектуальними порушеннями помірного та тяжкого ступенів. URL: https://znayshov.com/FR/21639/Visnik_2_2023-34-42.pdf
9. Гаяш, О. В. (2023). Своєрідність процесу навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивної освіти. *Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Кам'янець-Подільський, 2023)*, (с. 61-64). Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.
10. Шевченко, Ю. (2020). Особливості розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями в сучасному освітньому просторі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. №3. С. 36-46.
11. Шульженко, О. Є. (2024). Професійне зростання вчителів, які працюють з учнями з інтелектуальними порушеннями. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Випуск 1 (10). С. 143-150.

REFERENCES

1. Iesikova, I. V. (2024). *Dydaktychni umovy zastosuvannia IKT v inkliuzyvnomu osvitnomu sere dovyyshchi zakladiv zahalnoi sere dnoyi osvity [Didactic conditions for the use of ICT in the inclusive educational environment of general secondary education institutions]: dys. ... doktora filosofii*. Kharkiv. [in Ukrainian].

2. Prokhorenko, L. I. (2022). Nauka i osvita v umovakh viiny: instytut spetsialnoi pedahohiky imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy [Science and Education in the Time of War: Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 4 (1), 1-6. [in Ukrainian].
3. Stebliuk, S. V. (2024). Psykholoho-pedahohichna hotovnist maibutnikh fakhivtsiv do roboty v inkliuzyvnomu osvitnomu seredovyshchi [Psychological and pedagogical readiness of future specialists to work in an inclusive educational environment]. *Pedahohichna innovatyka: suchasnist ta perspektyvy – Pedagogical innovation: modernity and prospects*, 5, 31-35. [in Ukrainian].
4. Torop, K., & Yarmola, N. (2022). Dity z porushenniam intelektualnoho rozvytku v umovakh inkliuzyvnogo navchannia: problemy ta perspektyvy [Children with intellectual disabilities in inclusive education: problems and prospects]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy – Education of persons with special needs: ways of development*, 1 (21), 129-142.
5. Chebotarova, O. V. (2022). Navchannia ta pidtrymka ditei z porushenniam intelektualnoho rozvytku v umovakh viiny: porady pedahoham [Education and support for children with intellectual disabilities in war: advice for teachers]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – Special child: education and upbringing*, 3 (107), 40-51. [in Ukrainian].
6. Iakuba, L. S. (2024). Psykholoho-pedahohichna pidtrymka ditei z intelektualnymy porushenniamy ta yikh batkiv pid chas viiny [Psychological and pedagogical support of children with intellectual disabilities and their parents during the war]. *Aktualnist ta osoblyvosti naukovykh doslidzhen v umovakh voiennoho stanu – Relevance and peculiarities of scientific research under martial law: zbirnyk tez Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet konferentsii z nahody vidznachennia Dnia nauky 2022 v Ukraini*. Kyiv. 24 travnia 2022 roku, 245-247. [in Ukrainian].
7. Budnyk, O. B. (2020). Pidhotovka vchytelia do rozvytku tsyfrovoyi hramotnosti uchniv Novoi ukrainskoi shkoly [Teacher training for the development of digital literacy of students of the New Ukrainian School]. *Osvitni obrii – Educational horizons*, 1 (50), 140–145. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/obrii/article/view/4092> [in Ukrainian].
8. Hrytsiuk, N. Tekhnolohii navchannia ditei z intelektualnymy porushenniamy pomirnoho ta tiazhkoho stupeniv [Technologies for teaching children with moderate and severe intellectual disabilities]. URL: https://znayshov.com/FR/21639/Visnik_2_2023-34-42.pdf [in Ukrainian].
9. Haiash, O. V. (2023). Svoieridnist protsesu navchannia ditei z intelektualnymy porushenniamy v umovakh inkliuzyvnoi osvity [The peculiarity of the process of teaching children with intellectual disabilities in inclusive education]. *Psykholoho-pedahohichniy suprovid ditei z intelektualnymy porushenniamy v umovakh spetsialnoi ta inkliuzyvnoi osvity – Psychological and pedagogical support of children with intellectual disabilities in special and inclusive education:*

materialy III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (Kamianets-Podilskyi, 2023), (s. 61-64). Kamianets-Podilskyi : Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka. [in Ukrainian].

10. Shevchenko, Yu. (2020). Osoblyvosti rozvytku ditei z intelektualnymy porushenniamy v suchasnomu osvithomu prostori [Peculiarities of the development of children with intellectual disabilities in the modern educational space]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – Special child: education and upbringing*, 3, 36-46. [in Ukrainian].

11. Shulzhenko, O. Ye. (2024). Profesiine zrostannia vchyteliv, yaki pratsiuut z uchniamy z intelektualnymy porushenniamy [Professional growth of teachers working with students with intellectual disabilities]. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii. Seria: Pedagogika. Sotsialna robota – Scientific Journal of Khortytska National Academy. Series: Pedagogy. Social work*, Vypusk 1 (10), 143-150. [in Ukrainian].

УДК 378.146.591.31-053

Любомир Мостовий,

аспірант кафедри сурдопедагогіки
та сурдопсихології імені М.Д. Ярмаченка
факультету спеціальної та інклюзивної освіти
mwitar7@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6379-0133>

Lubomyr Mostovy,

graduate student of the Department of Deaf Pedagogy
and deaf psychology named after M.D. Yarmachenko
faculty of special and inclusive education

Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9

Ukrainian State University
named after Mykhailo Drahomanov
Kyiv, 01601, st. Pirogov, 9

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУРДОПЕДАГОГА